THE ISRAELITE PRESS

The only Jewish Newspaper in Western Canada.

אידישע ווארט

Office and Place of Business: Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave., E.
Published daily except Saturday and Sunday.
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA.

Subscription: $6.00 per year.
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
WINNIPEG — MANITOBA

ניט באַרעכטיקטע פאָדערונגען

קאנאדע לעבט דורך איינע פון די שווערסטע צייטן אין איר געשיכטע. דאס איז א פאקט וואס קיינער קאן ניט אפלייקענען. אונטער אזעלכע אומשטענדן, פאלט אויף דער רעגירונג פון לאנד אן אומגעהייער שווערע לאסט: אננעמען מיטלען די לאגע צו פארבעסערן און ארויסהעלפן די וואס ליידן אממייסטן פון דרינגענדיקער נויט.

אזוי ווי ניט נאר איין פראווינץ, ניט נאר איין טייל פון לאנד, נאר אלע פראווינצן, און דאס גאנצע לאנד ליידעט פון דער דרינגענדיקער עקאנאמישער לאגע, איז דאס א נאציאנאלע פראגע, און די לאסט פון לייזן די שווערע פראבלעם פאלט אויף דעם רוקן פון דער פעדעראלער רעגירונג. די פעדעראלע רעגירונג קאן זיך ניט באפרייען פון דער פאראנטווארטלאכקייט, שוין דערפאר אליין וואס די איצטיקע פירערשאפט, די איצטיקע פעדעראלע רעגירונג, האט פאראויסגעזעען די דאזיקע לאגע; האט באוואוסטזיניק אויף זיך גענומען די פאראנטווארטלאכקייט צו פארהאנדלען די פראגע, און האט זיך פייערלאך פארפליכטעט צו "ראטעווען דאס לאנד".

אונטער אזעלכע אומנארמאלע, אויסערגעוויינלאכע אומשטענדן האט די רעגירונג דאס רעכט אנצונעמען אויסערגעוויינלאכע מיטלען צו לייזן דאס גרויסע, שווערע, פראבלעם פון ארבעטסלאזיקייט און הונגער, דערפאר האט דער פארלאמענט מיט געדולד געווארט ביז פרעמיער בענעט וועט זאמלען די נויטיקע, גרינדלאכע אינפארמאציעס וועגן דער אמת'ער לאגע, און אויפ'ן גרונד פון דער דאזיקער אינפארמאציע אויסארבעטן און פארלייגן א באשטימטע פראגראם, — אויספירלאכע פלענער פאר דער לייזונג פון דער אנטשטייענדער דרינגענדער לאגע. פון צייט צו צייט, האט מען זיך געווענדעט צום פרעמיער מיט דער אנפראגע: וואס דיינקט ער צו טאן? — אבער דער פירער פון דער רעגירונג, וועלכער איז בכלל ניט קיין שוויגנדער און ניט קיין מורא'דיקער — האט זיך דאס מאל איינגעהאלטן, געשוויגן, א ווארט ניט געזאגט וועגן דעם דאזיקן וויכטיקן ענין — דער וויכטיקסטער פון אלע וואס דער פארלאמענט האט געהאט צו פארהאנדלען.

איז אבער געקומען די צייט ווען פרעמיער בענעט האט געמוזט פארהאנדלען די פראגע. ווייל די זיצונג פון פארלאמענט האלט שוין ביי פארענדיקן איר ארבעט. אין א פאר טעג ארום וועט ער זיך אויפלייזן — און די רעגירונג מוז דאך האבן מיטלען — געלט — און זי קאן ניט באקומען קיין געלט אן דער צושטימונג פון פארלאמענט.

האט טאקע פרעמיער בענעט לעצטן מיטוואך ענדלאך פארגעלייגט זיין לאנג דערווארטעטן פלאן וועגן דער לייזונג פון דער ארבעטסלאזיקייט און וועגן הילף פאר די נויטליידנדיקע פארמערס; אבער קיינע פלענער ניט אנגעוויזן, קיינע באשטימטע מיטלען. אלץ וואס ער האט פארלאנגט איז אז דער פארלאמענט זאל זיך אינגאנצן פארלאזן אויף אים, געבן אים א פרייע האנט, אונטערשרייבן א "בלאנק טשעק" — און אנפארטרויען אין זיינע הענט דעם שיקזאל פון די הונדערטער טויזנטער מענשן וואס גייען ארום אן ארבעט, וועלכע האבן קיין אויסזיכטן ניט צו באקומען די קלענסטע מיטלען פאר זייערע מינימאלסטע לעבנס נויטן.

* * * * *

קיינער צווייפלט ניט אין דער ערנסטקייט, ארנטלאכקייט און אויפריכטיקייט פון פרעמיער בענעט. קיינער לייקנט ניט אז מיר לעבן דורך אומנארמאלע צייטן וואס פאדערן אויסערגעוויינלאכע הילפס־מיטלען. — אבער דאס מיינט נאך ניט אז די רעגירונג דארף אויף זיך אליין נעמען די גאנצע פאראנטווארטלאכקייט, אדער אז מען טאר ניט ארויפלייגן אויף איר די גאנצע פאראנטווארטלאכקייט צו לייזן די אומגעהייער שווערע פראבלעמען וואס שטייען פאר איר. וואס טויג דען די גאנצע פארלאמענטארישע סיסטעמע, אויב, גראד אין אזעלכע אויסערגעוויינלאכע אומשטענדן, ווען עס פאדערט זיך א העכערער פארשטאנד, זאל מען זיך פארלאזן אויף איין מענשן — צו אויסגעפינען און אננעמען די פאסנדסטע מיטלען פאר דער באזארגונג און באשיצונג פונ'ם לעבן און וואוילזיין פון אזא גרויסן טייל פון דער באפעלקערונג?

* * * * *

אנגענומען אז די צייטן בייטן זיך מיט אזא שנעלקייט אז ס'איז אומעגלאך, ווי פרעמיער בענעט באהויפטעט, צו פארמולירן א באשטימטע הילפס־אקציע; אנגענומען אז ס'איז ניט ווינשנסווערט צו אנאנסירן א באשטימטע סומע געלט פאר הילף, ווי ס'איז פריער געטאן געווארן, ווייל דאס טרייבט יעדע פראווינץ און יעדע מוניציפאליטעט צו בעטן א חלק דערפון, ניט אויפ'ן גרונט פון דער פאקטישער נויט, נאר אויפ'ן סמך פון דער צאל איינוואוינער אין דער באטרעפנדיקער פראווינץ; אנגענומען אז פרעמיער בענעט און זיין קאבינעט זיינען פאראנטווארטלאכע און פארטרויענסווירדיקע מענשן, אויף וועלכע מען קאן זיך פארלאזן, — איז דאס אלץ נאך ניט קיין גרונד, קיין בארעכטיקונג פאר זיין צווייטער פאדערונג: אז מען זאל געבן דער רעגירונג א פרייע האנט. זי זאל אננעמען וואסערע מיטלען זי וועט געפינען פאר נויטיק צו פטור ווערן פון יענע עלעמענטן וואס זיינען "מעגלאכע" צערשטערער פון דער ארדענונג אין לאנד. די פארדעכטיקטע וואס ווערן באשולדיקט, מיט רעכט אדער אומרעכט — אז זיי פארשפרייטן די "רויטע" געפאר אין לאנד! וואס פאר א שייכות האט דאס מיט די אנדערע פראגעס? ווייל דען פרעמיער בענעט מאכן דעם איינדרוק אז די מענשן זיינען טאקע אזוי פארצווייפלט אז ס'איז דא א מעגלאכקייט פאר רעוואלוציאנערע ארויסטרעטונגען?

מיר גלייבן ניט אז אין א לאנד ווי קאנאדע, מיט איר'ע רייכטימער, מיט אירן "פעסטן קרעדיט" (ווי דער פרעמיער דריקט זיך אויס) איז דא וועלכע ניט איז מעגלאכקייטן פאר דער צעשפרייטונג פון א רעוואלוציאנערן טעראר — סיידן פרעמיער בענעטס פלענער פאר דער האנדלונג פון דער ארבעטסלאזיקייט זיינען אזעלכע קארגע און באגרענעצטע — אז זיי וועלן ארויסרופן צארן און פארצווייפלונג. — און דערביי דעם צוגרייטן א גינסטיקן באדן פאר אומרוען.

אבער דאס איז אומגלייבלאך. פרעמיער בענעט, טראץ זיין נייגונג צו איבערטרייבן, צו לאזן זיך פארפירן פון א צו הייבער פאנטאזיע, — איז אבער א מענשן־פריינט, און ניט קיין שרעקעדיקער. נאר פיינלינגע פארדעכטיקן אזוי גרינג זייערע מיטמענשן און נעמען אן לעבערלאכע שוץ־מיטלען. אזוי צו אנדערש, איז אינגאנצן ניט בארעכטיקט דער פונקט אין זיין פארשלאג וועגן א פרייער האנט צו באשיצן דאס לאנד קעגן די פארדעכטיקטע, ווייל אפילו אונטער די ערגסטע אומשטענדן האבן מיר דעם נויטיקן אפאראט: פאליציי, געריכטן, געזעצן, וואס זאגן אונז באשיצן פון אזא געפאר.

צוזאמענבינדן די דאזיקע מעגלאכע געפאר — מיט ארבעטסלאזיקייט — מיינט נאר שאפן אן ערגערע — ניט באגרינדעטע שטימונג פון הילפלאזיקייט אין לאנד.

זעקס און דרייסיקסטער יערלאכער באריכט פון דער אידישער קאלאניזאציע געזעלשאפט "איקא"

פון ש. אסיפאוויטש

היינטיקס יאר ווערט געפייערט דער הונדערט יאריקער געבורטסטאג פון דעם פארשטארבענעם בארא[ן] מאריס דע הירש און דער פערציק יאריקער יובילעאום פון דער גרינדונג פון איקא. אידן אין קאנאדע קאן מען צוטיילן אין צוויי קאטעגאריעס: די וועלכע זיינען פארמער און קומען אין נאענטער בארירונג מיט דער איקא, און די וועלכע וואוינען אין די שטעט און ווייסן נאר אז עס איז געווען אמאל א רייכער איד מיטן נאמען באראן הירש. ווייטער באמבלט זיך זיי אין קאפ א מישמאש פון "מיליאנען", דער "רייכער פעטער", באראן הירש "איניקלאך", ארגענטינע, ביוראקראטיע, אסימילאציע, זאנענפעלד, אידן־ברידזש, הארן, אפערע און אידישע קאלאניזאציע.

גליקלאכערווייזע האבן זיך די אידישע קאלאניסטן אין קאנאדע ווייניק געקימערט וועגן וואס שטאטישע אידן האבן צו זאגן וועגן איקא. זיי האבן געוואוסט פון א לייאן קאהען, ס. וו. דזשייקאבס, א קאנאדער קאמיטע, אן אדמיניסטראציע אין רעדזשיינע וואו מען ווענדעט זיך נאך אן עצה, נאך הילף, נאך א הלואה פאר זריעה, נאך א סובסידיע פאר שחיטה און העברעאישן למוד, וועגן רייזנדע באאמטע פאר וועמען מען רעדט זיך אמאל אויס דאס הארץ, און וועלכע האבן אויך אמאל אזא טבע צו פאדערן אז מען זאל שוין מאכן צאלונגען אויף די איקא הלואות.

זייט די לעצטע עטלאכע יארן אבער האבן זיך איינצלנע בלומרשטע זשורנאליסטן פון "מלאך" שניט מרחם געווען אויף די נעבאך "אומוויסנדע" קאנאדער אידישע קאלאניסטן, און זיך באמיט אויפצוקלערן זיי וואס פאר א געפערלאכע ארגאניזאציע איז די איקא, און האבן געשאפן אזא מין "באגי מאן" פון איקא, מיט וועלכער מען קאן טאקע נאר איבערשרעקן קינדער.

אימיגראציע, קאלאניזאציע, דאס פראדוקטיוויזירונג פונם אידישן פאלק, זיינען אבער צום היינטיקן טאג פון קאלאסאלער באדייטונג און עס איז שוין פון לאנג געווען צייט אז דער אלגעמיינער אידישער עולם זאל זיך נעענטער באקאנען מיט דער ארבעט פון איקא אין די געביטן. א ה א! וועט איר דאך זאגן, דאס איז דאך די צרה! "וואו קריגט מען דען די נויטיקע אינפארמאציעס? די איקא איז דאך ביוראקראטיש, זי דארף דאך ניט אפגעבן דין וחשבון. ווער ווייס וואס זי טוט? ווער ווייס די באדינגונגען פון באראן הירש צוואה, און אנדערע אזעלכע זאכן, ווייל איר ווייסט דאך, אידן מוזן דאך ווייסן, און די גאנצע זאך דערמאנט מיר פון דעם מאן וועלכער האט פארקוקט זיינע ברילן אויפן אייגענעם שטערן און זוכט זיי און שרייט . . . "ווער האט גענומען מיינע ברילן? . . . ווער האט באהאלטן מיינע ברילן?"

ווען די איקא איז געגרינדעט געווארן, וויפיל קאפיטאל זי האט געקראגן און ווען זי האט דאס געקראגן, קאנט איר אימער געפינען אין דער "דזשואיש ענציקלאפעדיע" און אויך אין דער "ענציקלאפעדיע בריטאניקא".

א קאפיע פון באראן הירש צוואה קאנט איר אויך אימער קריגן אין דער רעגיסטראציע ביורא אין סאמערסעט הויז, לאנדאן, ענגלאנד. א קאפיע פון דעם "טשארטער" פון דער איקא, מיט אלע איינצלהייטן קאנט איר קריגן צו יעדער צייט פאר א פאר שילינג פון דעם רעגירונגס רעגיסטראר פון אקציאנז געזעלשאפטן אין לאנדאן.

און פון דער יערלאכער ארבעט פון איקא קאנט איר אימער ווייסן פון די יערלאכע געדרוקטע באריכטן וועלכע זיינען ארויסגעגעבן געווארן רעגלמעסיק זייט 1894, ביז מיט צוויי יאר צוריק זיינען זיי געווען געדרוקט נאר אין איין שפראך — פראנצויזיש. לעצטן יאר האט די איקא גענומען דעם וויכטיקן שריט און זי האט ארויסגעגעבן דעם באריכט אויך אין אידיש. איצט ליגט פאר אונז דער זעקס און דרייסיקסטער יערלאכער באריכט פון דער איקא, וועלכער איז דער צווייטער באריכט וואס איז ארויסגעגעבן געווארן אין אידישן פארמאט.

דער באריכט איז געדרוקט אין פאריז, אין א שיינעם פארמאט און ענטהאלט 312 זייטלאך, אין וועלכע עס ווערט באהאנדלט די פארצווייגטע ארבעט פון דער איקא אין קאנאדע, ארגענטינע, בראזיל, די פאראייניקטע שטאטן, ארץ־ישראל, פוילן, לעטלאנד, רוסלאנד און רומעניע.

לעצטן יאר האבן מיר איבערגעדרוקט אין "דאס אידישע ווארט" דעם טייל פונם באריכט וועגן קאנאדע. מיר גלייבן אז דאס וועט אינטערעסירן די לעזער פון אונזער צייטונג, און דערפאר וועלן מיר איבערדרוקן אין א פארקירצטן פארמאט ניט נאר דעם טייל וועגן דער קאנאדער ארבעט, נאר אויך וועגן דער ארבעט אין אנדערע לענדער.

דער באריכט וועלכער איז געדרוקט געווארן אין 1931, איז פארגעלייגט געווארן פארן פארזאמלונגס ראט פון דער איקא אין סעפטעמבער 1930, און באהאנדלט די ארבעט פון יאר 1929.

דער באריכט הויבט זיך אן מיט א באגריסונגס רעדע פון דעם פרעזידענט פון דער איקא, סיר לעאנארד קאהען, פון לאנדאן, וועלכער האט צווישן אנדערש געזאגט . . .

"אונזער געזעלשאפט אינטערעסירט זיך היינט צו טאג מיט אן אומגעהויערער צאל אנשטאלטן אין די פארשיידענסטע לענדער. מיר קאנען אבער, נאכפאלגנדיק די הויפט ליניע, זיך קאנצענטרירן אויף דער טעטיקייט אין א באשטימטער צאל קאפיטאלע אונטערנעמונגען. בלי שום ספק קאנען מיר אומעטום פארצייכענען א פראגרעס פון אונזער ארבעט. דער וואוילשטאנד פון אונזערע קאלאניעס אין א ר ג ע נ ט י נ ע איז א פארזיכערטער. מיר האבן געשאפן אין דעם לאנד א בליענדן אידישן לאנדווירטשאפטלאכן ישוב. אונזערע קאלאניסטן זיינען היינט צו טאג בירגער פון לאנד, זיי זיינען עמאנסיפירט, זיי זיינען פולע אייגנטימער פון זייער באדן (180 פון זיי זיינען דאס געווארן אין 1929 און 1250 האבן שוין געהאט פון פריער זייער אייגנטום רעכט).

די אנטוויקלונג פון דער קאאפעראטיווער באוועגונג, וואס שפילט אזא גרויסע ראלע אין דעם לעבן פון די ארגענטינער קאלאניסטן, האלט אין איין וואקסן.

אין ב ר א ז י ל י ע ווי אויך אין ק א נ א ד ע און פ א ל ע ס ט י נ ע, לעבן אונזערע קאלאניסטן פון דער ערד ארבעט און פארבעסערן פון יאר צו יאר זייער לאגע. אמת, מיר האבן געהאט צו קעמפן מיט אומגינסטיקע קלימאטישע באדינגונגען, אפט מאל מיט א געוויסן פעסימיזם, וואס איז גאנץ פארשטענדלאך ביי מענשן, וואס האבן דורכגעמאכט א שווערן וועג פון ליידן און אנטוישונגען, מיט וועלכע עס איז פול די אידישע געשיכטע. דא, אויב עס איז ניט שטענדיק מעגלאך צו פארצייכענען פון יאר צו יאר א באדייטנדן פראגרעס, זיינען מיר דאך גליקלאך פעסטצושטעלן, אז מיר האבן ניט צו פארצייכענען קיין טרויעריקע געשעענישן. עס איז אויך א געוויסער טרייסט פאר אונז פעסטצושטעלן, אז אין פאלעסטינע האבן אונזערע קאלאניעס כמעט איינגאנצן ניט געשפירט די ווירקונג פון די אומרוען אין 1929, פון וועלכע אונזערע קאלאניסטן האבן פערזענלאך ניט געליטן.

די דערפאלגן, וואס אונזערע אונטערנעמונגען מעבר לים האבן געהאט, האבן דערלויבט צו זוכן נייע געביטן פאר אונזער קאלאניזאציע טעטיקייט. די צושטערונג פון די אידישע קאלאניעס אין מזרח און צענטראל אייראפע, וואס די וועלט מלחמה האט גורם געווען, האט אונז געצוואונגען צו גיין דעם דאזיקן וועג. אזוי ארום, האבן מיר געמוזט, נישט אפזאגנדיק זיך פון דער מעגלאכקייט אריבערצופירן קאלאניסטן אין נייע לענדער, צו קאנצענטרירן אונזער קאלאניזאציע ארבעט אויף די ערטער, ד. ה. צו קאנסאלידירן די עקזיסטירנדיקע לאנדווירטשאפטלאכע עלעמענטן, מיטצוהעלפן זייער ווידער אויפבוי און ווי ווייט מעגלאך צו פארברייטערן אונזער השפעה.

דאס איז די אויפגאבע, איבער וועלכער מיר ארבעטן אין פוילן, רוסלאנד און רומעניע. דער באריכט, וואס ליגט פאר אייך, גיט א בולטע פארשטעלונג וועגן די רעזולטאטן פון אונזערע באמיאונגען אין דער ריכטונג.

אין פ ו י ל ן איז שוין פאראן א געריכטע און ארבעטזאמע אידישע לאנדווירטשאפטלאכע באפעלקערונג, באזונדערס אין מזרח פוילן און אין גאליציע. ווי עס איז צו זעען פון דעם באריכט, זיינען מיר געקומען צו הילף פינף און דרייסיק אידישע קאלאניעס, וועלכע האבן באזונדערס שטארק געליטן פון דעם עקאנאמישן קריזיס; — עס זיינען נעמלאך פארטיילט געווארן הלואות צווישן 1,413 אידישע ווירטשאפטן, אין מזרח גאליציע, אין די ראיאנען פון סטאניסלאוואו, לוואוו און טארנאפאל, וואוינען אכט טויזנט אידישע פויערים משפחות, וואס נויטיקן זיך אויך אין אונזער הילף. די אויסערגעוויינלאכע ארימקייט פון דער באפעלקערונג און די הויכע פרייזן אויף באדן אין דער געגנט פארשווערן דאס דורכפירן פון אונזער אויפגאבע. די הילף, וואס מיר ברענגען דער באפעלקערונג, איז אבער א וואוילטאט אין אמת'ן זין פון ווארט.

אויך אין ר ו מ ע נ י ע האבן מיר אויסגעהאלפן א סך אידישע קאלאניסטן. אין ערך פיר טויזנט אידישע לאנדווירטן אין בעסאראביע זיינען גרופירט אין 31 קאלאניעס און באארבעטן 27,000 העקטאר. מיר באמיען זיך צו דערהויבן זיי אויף א העכערער מאטעריאלער מדרגה, זיי באקאנט מאכן מיט די בעסערע ווירטשאפט־סיסטעמען, ווי אויך פארגרעסערן זייערע נחלות דורך איינקויף פון נייעם באדן.

איך וויל ניט מאריך זיין וועגן אונזער שווערער און באזונדער נויטיקער ארבעט אין ר ו ס ל א נ ד, וועמעס אנטוויקלונג מיר פאלגן נאך באזונדערס אויפמערקזאם. איך וויל זאגן בלויז איין איינציק ווארט וועגן דעם, וואס מיר רופן אן "ד י נ י י ע ק א ל א נ י ז א צ י ע". דעם 1טן יאנואר 1930 האבן זיך אין די "איקא" קאלאניעס ענדגילטיק פארפונדוועט 2,362 אידישע פאמיליעס. די דאזיקע נייע קאלאניסטן זיינען שוין אמת'ע לאנדווירטן, זיי וואוינען אין אן אייגענער סביבה און ביסלאכווייז אנטוויקלט זיך, אזוי ארום א נייער קלאס פון אידישע לאנדווירטן, וועמעס צוקונפט מען קאן באטראכטן אלס פארזיכערט, אויב עס וועלן נישט פארקומען קיין אומדערווארטעטע ענדערונגען, וועלכע געפינען זיך מחוץ פון אונזער קאנטראל.

דאס אלעס האבן מיר דורכגעפירט אויפן געביט פון דער קאלאניזאציע טעטיקייט, און רעזוימירנדיק אין אייניקע ווערטער דעם אלגעמיינעם אויספיר, צו וועלכן מען קומט ביים לייענען דעם באריכט, קאן מען זאגן, אז מיר האבן איינגעארדנט אויף ערד מעבר לים אין אייראפע אמווייניקסטן צוואנציק טויזנט אידישע משפחות.

דאס באדייט, אז א דאנק די אנשטריינגונגען פון דער "איקא", עקזיסטירט היינט צו טאג א אידישע לאנדווירטשאפטלאכע באפעלקערונג פון אמווייניקסטן הונדערט טויזנט פערזאן, ניט רעכענענדיק די יעניקע, וואס האבן זיך אליין פאראייניקט מיט דער דאזיקער גרויסער מאסע און וועלכע די "איקא" האט אויך מיטגעהאלפן צו באשעפטיקן זיך מיט לאנדווירטשאפט. קאן מען נאך דעם אלעמען זאגן, אז די אידן זיינען ניט פעאיק צו זיין לאנדווירטן?

צו פארקלענערן די צאל אומגליקלאכע, וואס האבן ניט קיין שום בארוף, שאפן קוואליפיצירטע ארבעטער און טעכניקער, — איז געווען אן אנהייב אן איינע פון די וויכטיקסטע אויפגאבן פון דער "איקא". די דאזיקע טעטיקייט איז אוועקגעשטעלט געווארן אויף אזא סאלידער באזע און מען איז אזוי געוואוינט צו דעם רעגולערן פונקציאנירן פון די אנשטאלטן, אז עס איז איבעריק דערויף זיך לענגער אפצושטעלן. א דאנק אונזערע שולן, אונזערע פראפעסיאנעלע קורסן און פאטראנאזשן אין פוילן, בעסאראביע און רוסלאנד, האט זיך אונז איינגעגעבן ממש ארויסרייסן פון דער ארימקייט, פון דער ארבעטסלאזיקייט טויזנטער אידישע יונגעלייט.

עס בלייבן צוויי הויפט געביטן פון אונזער טעטיקייט, אויף וועלכע איך וואלט זיך געוואלט לענגער אפשטעלן, ווען די צייט וואלט מיר דערלויבט. דאס איז: די קרעדיט הילף און די אימיגראציע. דאס איז שטענדיק געווען דער שטאלץ פון אונזער געזעלשאפט, וואס מיר האבן גענומען אויף זיך די איניציאטיוו און צוגעוואוינט די אידישע מאסן פון מזרח אייראפע צו באנוצן זיך מיט די וואוילטאטן פון דער קאאפעראציע אין איינער פון איר פרוכטבארסטע פארמען פון קעגנזייטיקן קרעדיט. אין רוסלאנד גיבן מיר זיך אפ מיטן ווידעראויפבוי פון דער מאנומענטאלער ארבעט, וואס מיר האבן אנגעהויבן נאך פאר דער מלחמה, און יעדעס יאר קאנען מיר פארצייכענען א נייעם דערפאלג. בלויז אין דעם לאנד האבן אין דעם פארגאנגענעם יאר די קאאפעראטיווע קאסעס, וועלכע מיר אונטערשטיצן, אויסגעהאלפן 89,785 פערזאן. איך דערמאן זיך, אז ווען איך בין מיט 28 יאר צוריק אריינגעטראטן אין "איקא", האבן מיר דאמאלסט אונטערשטיצט אין דער גאנצער רוסישער אימפעריע, איינשליסנדיק פוילן, בסך הכל דרייצן קאסעס מיט 7,600 מיטגלידער.

אבער אויך אויסער רוסלאנד, האט אונזער קרעדיט הילף זיך אומגעהויער פארגרעסערט, באזונדערס זייט מיר האבן זיך פאראייניקט פאר דעם צוועק מיט דער "דזשאינט דיסטריביושאן קאמיטע" און געשאפן א "פאנדיישאן". איר אלע ווייסט, וואס פאר אן אומגעהויערע באדייטונג עס האט היינט צו טאג די דאזיקע קרעדיט אינסטיטוציע, וואס עקזיסטירט קוים זעקס יאר. זי קאנטראלירט און אונטערשטיצט אין דרייצן פארשיידענע לענדער 712 קאסעס, וועלכע ציילן 748,308 מיטגלידער. מען דארף נישט פארגעסן, מיינע הערן, אז מיר זיינען געוועזן די איניציאטארס פון דער דאזיקער באוועגונג. אין פוילן ווערט שוין מער ווי א דריטל פון דער גאנצער אידישער באפעלקערונג באדינט דורך די ליי־קאסעס. די דאזיקע אנשטריינגונג ברענגט א סך גרעסערע נוצן, ווי מען קאן זיך דאס פארשטעלן אויפן ערשטן בליק, ווען מען נעמט אין אכט די פילזייטיקע ראלע פון די דאזיקע קרעדיט אינסטיטוציעס, און ווירקלאך: אונזער הילף באשטייט נישט בלויז אין דעם, וואס מיר באוועגן די קליינהענדלער, בעלי מלאכות און די ארבעטער זיך צופאסן צו די קאאפעראטיווע מעטאדן, ניט בלויז אין דעם, וואס מען גיט זיי ארויס הלואות, נאר מאכנדיק אונזער אונטערשטיצונג אפהענגיק פון דער לאקאלער באטייליקונג אין פארם פון איינקויפן אקציעס פון שאפן דעפאזיטן, רעזערוו פאנדן און א. וו., זיינען מיר ביסלאכווייז געקומען צו דעם זייער וויכטיקן רעזולטאט, וואס אונזער פינאנציעלע באטייליקונג באטרעפט נישט מער, ווי א דריטל, — און אין א סך פאלן אפילו א פערטל, — פון די אלגעמיינע פאנדן, וואס זיינען איינוועסטירט אין די קרעדיט אנשטאלטן. דאס איז באזונדערס אינטערעסאנט צו אונטערשטרייכן, ווייל דאס דערלויבט אונז צו האפן, אז אין דער נאענטער צוקונפט וועלן זיך די קאסעס עמאנסיפירן, ד. ה. זיי אליין וועלן זיין רייך גענוג, כדי צו קאנען זיך באגיין אן אונזערע קאפיטאלן. מיר וועלן דאן קאנען אריבערטראגן אונזער טעטיקייט אויפן געביט פון קרעדיט הילף אין אנדערע לענדער און אזוי ארום ביסלאכווייז באפרייען די אידישע מאסן פון דער ארימקייט.

איך וועל פארענדיקן מיט אונזער עמיגראציע טעטיקייט. דער דאזיקער באגריף אליין איז זייער עלאסטיש: אויסצוהעלפן מענשן אן מיטלען צו עמיגרירן, ווי מען פלעגט דאס אמאל טאן, איז געווען זייער נוצלאך. היינט צו טאג איז דאס אבער ניט גענוגנד, אפילו אויב דאס וואלט געווען מעגלאך. אונזער געזעלשאפט פארפאלגט שוין פון לאנג אויף דעם געביט א פרוכטבארע פאליטיק. מיר ווילן נישט בלויז געבן די מעגלאכקייט די אידישע עמיגראנטן צו פארלאזן די לענדער, וואו זיי זיינען אומגליקלאך און וואו זיי געפינען זיך אין א צו גרויסער צאל. מיר טראכטן אויך וועגן זייער איינארדענונג. אליין, אדער דורך דער פארמיטלונג פון "הייקעם", מיט וועלכער מיר ארבעטן צוזאמען מיט "היאס" און "עמיגדירעקט" זייט 1927, האבן מיר געשאפן א גאנצע נעץ פון אינפארמאציע־ביוראס, פון לאקאלע קאמיטעטן, וועלכע באדינען דעם עמיגראנט ביי זיין אפפארן, אין משך פון דער רייזע און ביי זיין אנקומען. צו וואס אבער וואלט גענוצט די דאזיקע גאנצע ארגאניזאציע, ווען אידישע עמיגראנטן וואלטן נישט געפונען קיין אידישע סביבה אין די אימיגראציע לענדער, וואו זיי וואלטן קענען זיך ווי געהעריק איינארדענען? אלע ווייסן אונזערע דערגרייכונגען אויף דעם געביט אין ארגענטינע. עס זיינען אבער ווייניקער באקאנט די רעזולטאטן, וואס זיינען דערגרייכט געווארן אין

(שלום אויף זייט 3)

ווארשע פון אינווייניק

פאליאקן וואס קעמפן פאר ברויט. פאליאקן וואס קעמפן פאר רעוואלוציע און פאליאקן וואס קעמפן קעגן אידן. — פילסודסקיסטן זיינען ניט קיין אנטיסעמיטן. זיי האבן אבער ניט קיין מוט. — די פיינע פוילישע קולטור. וואס האט פארגעסן איר נעבכן. — די דעגענעראציע פון די אומאפהענגיקע

אינווייניק אין ווארשע ארויין האב איך נאר געקאנט קוקן, אריינהערן האב איך זיך ניט געקאנט. איך קאן דאס פוילישע לשון ניט. דאס קאנען רוסיש העלפט דיר, אז דו זאלסט פון דעם ערשטן טאג אן קאנען אפרופן א נר מער אין טעלעפאן, פרעגן וואו א גאס איז, אבער ניט מער, אין טעאטער פארשטייט מען א ווארט איבער צוויי און אמאל אין א יובל שטויסט מען זיך אן דעם זין פון א פראזע. דאס זעלביקע אין צוג, אין קאפע און אין אנדערע עפנטלאכע פלעצער. דו הערסט ריידן און דו ווייסט ניט וואס. און כאטש מען זאגט, אז דאס לשון איז דעם מענשן געגעבן געווארן, בכדי צו באהאלטן די געדאנקען און געפילן, איז דאס לשון דאך אויך געגעבן געווארן, בכדי צו קאנען אויסדריקן די געדאנקען און געפילן. און אז מען פארשטייט ניט, וואס אימיצער רעדט, ווייסט מען ניט, וואס ער טראכט און וואס ער פילט. פאליאקן ריידן אויך אנדערע לשונות. זיי קאנען אלע — איבערהויפט אין קרוינפוילן — רוסיש, אבער זיי ריידן דאס ניט גערן, ווייל מען זאגט אין די אפיציעלע קרייזן "ויחי נועם" — ווען מען דערהערט באלשעוויזם און במילא, אז מען הערט די באלשעוויסטישע שפראך. דייטש ענטפערט מען גערן, און פראנצויזיש גאר גערן, אבער פראנצויזיש קאן מען ווייניקער. די דינער אין די פוילישע מיניסטעריומס ווייסן ניט פון קיין חכמות, זיי ענטפערן יא אויף רוסיש. אבער דורך ספעציעלע שמועסן ווערט מען פון תמיד אן ווייניקער געוואויר, ווי דורך צופעליקע שמועסן. און דאך שרייב איך א קאפיטל וואס הייסט "ווארשע פון אינווייניק". איך האב פון אריינקוקן און פון אפיציעלע שמועסן עפעס דאך געפאקט.

אין ווארשע זיינען היינט פאראן צווייערליי פאליאקן: אזעלכע, וואס האבן ניט וואס צו עסן, אדער קוים וואס צו עסן און זיינען גרייט צו גיין אין מלחמה ארויין פאר ברויט — און אזעלכע, וואס זיינען זאט און זארגן פארן פאטערלאנד און פאר דער מלוכה און זיינען גרייט — זאגן זיי — צו גיין פאר זיי אין פייער ארויין. די גרעניצן מישן זיך אויס. פאראן אויך אזעלכע וואס האבן ניט וואס צו עסן און זארגן דאך פאר פאטריאטן — און פאראן, פארקערט זאטע, וואס זיינען גרייט צו פירן א קאמף פאר אנדערע סאציאלע אומשטענדן. די דאזיקע צווייערליי זיינען פון אויבן. פאראן אבער א דריטער סארט פאליאקן, וואס געפינט זיך אונטן אין דער "פארפאליע". די דאזיקע ווילן פארן איצטיקן מאמענט, ווי אלע קאמוניסטן, ארונטעררייסן און אומברענגען די איצטיקע מלוכה סיסטעם. פון יענער זייט רעוואלוציע זיינען זיי גרייט צו זיין פונקט אזעלכע כשר'ע פוילישע פאטריאטן, ווי דער באזינגער און קינסטלערישער אידעאלאג פון פילסודסקיזם. פאראן נאך א פערטער סארט פאליאקן: אזעלכע, וואס ווילן אויך ראטעווען דאס פאטערלאנד, זעען אבער דערצו איין מעגלאכקייט: אומברייגען די אידן.

מודה זיין מוז מען: אביסל פון פערטן מין איז פאראן אין אלע פריערדיקע דריי מינים. אביסל אנטיסעמיטיזם שטעקט אין יעדן פאליאק, סיי אין פילסודסקיסט, סיי אין פעפעסאוויעץ (סאציאליסט) און סיי אפילו אין . . . קאמוניסט. אלע פאליאקן האלטן, אז אין פוילן זיינען דא צו פיל אידן און צופיל אידישע אנשטאלטן. קעגן 1,750 פוילישע פרעסע אויסגאבן זיינען דא 170 אידישע. א פאליאק דערשרעקט זיך דערפאר. דערצו נאך האבן א סך מאל אויך אידישע פירער צוגעגעבן, אז עס זיינען דא צופיל אידן אין פוילן.

מען מאכט זייער אפט פארשטענדיקונגען ("אוגאדעס") צווישן דער מלוכה און צווישן אידן. אבער על פי רוב ווערט די "אוגאדע" געמאכט דורך א אידישן צאר, וואס האט קיינעם ניט אונטער זיך און באשטייט פון א הייפעל מאשעקישע קארעריסטן. פון די דאזיקע "אוגאדעס" קומט אידן זייער ווייניק ארויס און עס קומט ארויס א שטיקל פיינגלאט פאר דער מלוכה.

מען האט אין ווארשעווער פוילישע קרייזן פשוט מורא צו זיין ניט אנטיסעמיטיש. פילסודסקי איז בשום אופן ניט קיין אנטיסעמיט, אדרבא: עס טליעט אין אים א געוויסע ווארימקייט צו אידן. זיין מלוכה איז פאשיסט, אבער פון אן אנדער סארט: פאראן א געוויסער הומאניטאריזם אין זיין דיקטאטור און עס זיינען פאראן א סך פילסודסקיסטן וואס מיינען ערנסט אז מען קאן מאראליש געזונט מאכן פוילן און מען קאן האדעווען מיט מאראל אנשטאט מיט ברויט. און ווייל דער פילסודסקי פאשיזם איז אביסל סענטימענטאל און ראמאנטיש, איז ער אויך ניט אנטיסעמיטיש. מען נעמט אויף אלע פוילישע מלוכה אנשטאלטן א אידן ווי א מענשן. מען קרימט זיך אים ניט נאך אין פאסט, ניט אין וואקזאל, ניט אין פאליציי און אין מיניסטעריום. פריער פלעגט מען זיך נאכקרימען. אבער פונקט אזוי ווי די פוילישע ארבעטער האבן ניט וואס צו עסן פון דער מאראלישער סאנאציע, פונקט אזוי האבן ניט די אידישע מאסן, וואס צו עסן פון דער מענטשלאכער באציאונג צו זיי. און איין שריט ווייטער מאכן און אנערקענען אויך עקאנאמיש דעם אידן אלס מענשן האט שוין פילסודסקי קיין כח ניט. בויט מען א מלוכה וואס גיט עקזיסטענץ א ריזיקן שטאב באאמטע און אידן בלייבן פון דרויסן. מאכן זיך די קאנסומירער קאאפעראטיוון און די פראדוצירער טרעסטן, ביידע קומען אין דירעקטן קאנטאקט מיט דעם פארמיטלער לאזן זיי אין דרויסן און די מלוכה העלפט ניט דעם אידן אריבערגיין צו נייע עקזיסטענץ געביטן, לאזט אים ניט צו צו דער ערד און ניט צו דער פאבריק און לאזט אים אפילו ניט נאטירלאך אויסגיין. לייגט אויף אים ארויף גרויסע שטייערן און דערשטיקט אים.

די מלוכה העפלאכקייט צו אידן גייט ניט ווייטער פון א זיסן שמייכל און פון א "פראשע פאנא" די אידישע קולטור אנשטאלטן קריגן כמעט קיין שום מלוכה און מאגיסטראט שטיצע ניט. פילסודסקי וואלט געוואלט אביסל אנדערש זיין, אבער ער האט קיין מוט ניט.

און אויך די פ. פ. ס. האבן ניט קיין מוט ניט צו זיין אנטיסעמיטן, זיי זיינען אין בעסטן פאל ניט קיין אנטיסעמיטן צו די אידן, וואס זאגן זיך אפ פון זייער אידישקייט. די דאזיקע אידן רעספעקטירן זיי ביים לעבן און נאכן טויט, אפילו ווען זיי ליגן אויפן אידישן בית עולם. די פ. פ. ס. איז שוין דוכט זיך, אין איין אינטערנאציאנאל מיטן בונד און דאך איז מען צעריסן, כאטש מען איז דוכט זיך שלום. מען האט ניט קיין מוט צו זיין שלום, ווייל מען מוז אין אזא פאל אנערקענען די רעכט פון אידן צו לעבן א נאציאנאלן לעבן . . .

און מען זאגט, אז אויך צווישן די אונטערערדישע קאמוניסטן זיינען פאראן אנטיסעמיטן. קאנטראלירן קאן מען דאס ניט, און עס איז שווער צו ווייסן, צי איז דאס אמת, צי איז דאס אימיצנס חלשות טראפנס . . .

דער אנטיסעמיטיזם אין ווארשע, שטאמט א סך מער פון מורא ווי פון שנאה. מען שרעקט זיך פאר אידן. פרעה'ס צייטן פארן "פן ירבו" (טאמער וועלן זיי זיך מערן) און דער רעזולטאט איז: אידן ווערן ניט אויסגענוצט מיט זייערע פעאיקייטן ניט פאר דער מלוכה און ניט פארן עקאנאמישן אויפבוי פונם לאנד. סטאטיסטיקער אביעקטיווע וועלן שוין אמאל אויסרעכענען וויפיל פוילן פארלירט אין דעם . . .

און מורא האט מען אין די פוילישע קרייזן ניט נאר פאר אידן, נאר מען האט מורא בכלל. מען האט מורא פארן רוס און פארן דייטש. און מען פירט א פאליטיק פון מורא. פוילן האט היינט א וואונדערבארע ארמיי, א גרויסע, א שטארקע, א גוט ארגאניזירטע, אבער — די דאזיקע ארמיי שיסט אויף דאס לאנד. מען דארף זיין צופיל פארבלענדעט פון מורא ניט צו זעען אז קאסטן קאסט די ארמיי מורא'דיק טייער און אין אין עת צרה קאן זי קיין גרויסע נוצן ניט ברענגען. קעגן רוסלאנד און דייטשלאנד וועט די גרעסטע פוילישע ארמיי ניט אויסהאלטן. אמת, היינט האט דייטשלאנד ניט קיין כלי זיין און פוילן יא, אבער אייביק וועט דאך אזוי ניט אנהאלטן די דאזיקע קאניונקטור. און די מורא מאכט, אז מען זאל אין פוילן ניט פילען, אז דייטשלאנד באקומט כוח און פראנקרייך האט דערפאר מורא, ווייל פוילן איז איינגעריסן מיט ראטענפארבאנד. און די מורא מאכט, אז מען זאל ניט זעען, אז ווען פוילן איז ניט איינגעריסן מיט רוסלאנד, וואלט זיך ניט לאדזש אין פארמאכט אלע מאל קיין אנדער פאבריק. אומעטום איז דער קריזיס א וועלט קריזיס, אין פוילן איז דער קריזיס א רעזולטאט פון דער קורצזיכטיקער פאטריאטישער פאליטיק, וואס וויל פארוואנדלען דאס לאנד אין א קאזארמע . . .

נאך אמאל: די רעגירונג אין פוילן באשטייט ניט פון שלעכטע מענשן. און זי זוכט זיך אומעטום אויסצופיינען מיט אירע שיינע מידות און דאס אויספיינען זיך איז אפט ניט פאלש און אויפריכטיק, אבער די גאנצע פאליטיק איז א מוטלאזע, שטאמט פון גוזמ'דיקער מורא און ווייל קיינער לייקנט ניט דאס רעכט פון פוילן צו זיין פוילן — און ברענגט דערצו אז דאס לאנד זאל זיך עקאנאמיש פרעגלען אין אייגענעם זאפט און ווערן וואס אמאל מער אויסגעצערט און אויסגעדארט.

א געזונטער גייסט קאן נאר זיין אין א געזונטן קערפער און די פאליטיק, וואס וויל געזונט מאכן מאראליש און איז ניט בכח געזונט צו מאכן עקאנאמיש, איז ניט מסוגל צו שאפן באדן פאר א געזונטער קולטור, איז פאראן, דאכט מיר, אביסל קריינקלאכקייט אין דעם גאנצן נייעם פוילישן שאפן, וואס איז קאנצענטרירט אין ווארשע, אבער א פיינע קולטור זעט מען אין די אינווייניקסטן פון ווארשע. מען זעט א העפלאכן מענשן. ביים אנהויב מיינט מען, אז די איבערגעטריבענע העפלאכקייט איז פון דער "פשעפראשאם פאנא" איז ליגן, אדער צוויעס, שפעטער איבערצייגט מען זיך, אז ער איז נישט מער ווי העפלאכקייט.

מען זעט דא ב י ל ד ע ר־אויסשטעלונגען, וואס פאלן נישט אראפ לגבי די אויסשטעלונגען אין א סך אנדערע לענדער און א טעאטער פון גאר א פיינעם סטיל. אין "טעאטער פאלסקי" (פוילישע טעאטער), אין "נאראדאווי" (נאציאנאלן) און אין אטענעאום פירט מען אויף פיעסן מיט אייגנארטיקן סטיל, מיט חן און מיט קולטור. די אויפפירונגען קאנען זיך גלייכן מיט די בעסערע דייטשע אויפפירונגען און שטייגן אריבער די לעצטע פראנצויזישע אויפפירונגען. פאראן אין ווארשע א קליין קונסט בינע "קווי פראקווא", געהערט זי צו די בעסטע פון דעם מין און קאנקורירט מיט באליבטן "פלעדערמויז".

עס פילט זיך לחלוטין נישט אין דעם גאנצן גייסטיקן שאפן פון פוילן, אז אט ערשט נעכטן איז דאס דאזיקע שאפן געווען א כמעט אומלעגאלעס און איז אפיציעל נישט נאר ניט געשטיצט געווארן. עס פילט זיך נישט און מען האט אין דעם פארגעסן . . .

אין אינווייניקסטן פוילישן ווארשע גייט איצט אן א פיבערדיק שאפן. מען שלאפט נישט. מען פילט ביי דער בורזשואזיע דעם אימפעט פון באפרייטע מענשן, אבער נאר ביי דער בורזשואזיע פילט מען דאס, ביי דעם ארבעטער זיינען נאך די קייטן אויף די הענט . . . און אינווייניקסטן ווארשע איז ווי אין דרויסנדיקן: קירכע, מוזעאום, די שלעסער פון די קעניגן זיגמונט, סטאניסלאוו און דער דיינקמאל פון מלך סאביעסקי . . .

עס פעלן נישט קיין קאבערעטן און וואקכאנאליע פלעצער אין ווארשע אבער עס איז פאראן צווישן דער בורזשואזיע ווייניקער זנות און שיכרות דעגענעראציע ווי אין אנדערע לענדער, ווייל די בורזשואזיע האלט זיך דא אין אויסבויען דאס, וואס אנדערע לענדער האבן שוין זייט דורות, איז זי נאך ערנסט, אבער לאנג וועט דער ערנסט ניט אנהאלטן.

איך בין געווען אויף א מארנער פארוויילונג אין ווארשע. די אומאפהענגיקע רעוואלוציאנערע פארטיי האט איינגעארדנט א באל. עס זיינען דא געווען אידן און פאליאקן. דער באל איז פארגעקומען אין א פראסטן סאלאן. א באראק — מעסיק דעקארירט. די באזוכער פון דעם באל זיינען על פי רוב געווען מיטליעריקע און אפילו עלטערע מענשן. געטאנצט האט מען מיט אויסערגעוויינלאכן אימפעט, טעמפעראמענט און אויך היסטעריע. א סך מאל האט מען ביים טאנצן אויסגעלאשן דאס ליכט און מען האט געהערט ליידנשאפטלאכע אויסגעשרייען. עס איז עפעס געווען שווער צו גלויבן, אז דאס איז א באל פון רעוואלוציאנערן. איך האב דערנאך באקומען גענויערע אינפארמאציע וועגן דער דאזיקער פארטיי. דער ארגאניזאטאר אירער איז דאוויד קרוק, איינער פון די באקאנטסטע עסעסאוועצעס און פאראייניקטע. ער האט אין דער אומאפהענגיקער פארטיי אריינגעלייגט זיין גאנצע פאראייניקטע פארטיי און עס זיינען אריין אין איר אייניקע פוילישע רעוואלוציאנערע פירער, זייער אנגעזעענע און זייער פעאיקע. זיי האבן גערעכנט צו געווינען סיי די פוילישע מאסן און סיי די אידישע. דער סוף איז געווען, אז פאר די פוילישע מאסן האבן זיך די פאליאקישע רעוואלוציאנערן קאמפראמיטירט און די אידישע מאסן זיינען אויך נישט געקומען. די דאזיקע מין פארטיי פרעגלט זיך אין אייגענעם זאפט און דעגענערירט.

עפעס האב איך דעם איינדרוק, אז אין די פילסודסקיסטן קרייזן וועט סוף כל סוף אויך דערגיין צו אזא מצב, ווייל אויך דארט פרעגלט מען זיך אין אייגענעם זאפט.

וועגן אידישן ווארשע פון אינווייניק וועט שוין אויסקומען צו ריידן באזונדער.